

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

найважливіший елемент країни

ОСНОВНИМ РУШІЄМ ЗМІН В РЕГІОНАХ СТАЮТЬ ГРОМАДСЬКІ ІНІЦІАТИВИ

Децентралізацію називають однією з найбільш успішних українських реформ постмайданного періоду. Передача ресурсів і повноважень на місця, не лише зробила громади більш спроможними, а й сприяла появі тисяч цікавих громадських ініціатив.

Об'єднані територіальні громади стали новими драйверами змін. І не дивно, адже часто саме громадськість ініціювала процес створення ОТГ.

Не відстають і великі міста, де громадські діячі запроваджують нові стандарти прозорості роботи місцевого самоврядування та запускають інструменти участі громадян в управлінні містами.

Ми бачимо як міста ухвалюють нові положення про місцеві ініціативи, громадські слухання, консультації з громадськістю. Лише ліниві досі не мають бюджетів участі.

Третій сектор стає натхненником ухвалення нових демократичних та прогресивних статутів міст, які розширюють повноваження жителів.

Громадські ініціативи змінюють регіони. І саме час дізнатись як саме вони це роблять.

Час дізнатись, як руками самих громадян змінюється звільнений Донбас. Як промислові міста перетворюються на сучасні простори, де цінують людину і чують її думку.

Варто поглянути і на південні регіони нашої країни, де екологічні громадські організації захищають унікальні заповідні території, зберігаючи це надбання для всі українців.

Потрібно говорити і про успіхи конкретних міст. Про досягнення Чернівців, про цікаві ініціативи Ужгорода. І зрештою не варто забувати про такий важливий регіон як Київ, який теж має свої локальні проблеми та шляхи їх вирішення, які пропонують громадські організації.

Багатьом відомий вираз, що «демократія ліпиться мільйонами рук». В практиці нашого світу, він трансформується в мільйони громадських ініціатив народжених в містах, які мають зробити Україну цікавою, динамічною успішною європейською країною.

І можливо ваша є серед них!

*Головний редактор
«Громадянського суспільства»
Максим Лациба*

СХІД

Донбас: тектонічні зрушення громадського сектору 4

СТОЛИЦЯ

Київ. Місто чи транзитний пункт і головний офіс? 8

ЗАХІД

Новий Статут Львова: місцева демократія, етика та сталий розвиток 12

ЗАКАРПАТТЯ

Крізь перепони – до поставленої мети, або

Як громадськістю в Ужгороді створює спортивно-реабілітаційний центр для людей з інвалідністю 15

ПІВДЕНЬ

Екологічні організації південного поясу. Спільні проблеми – спільна боротьба 18

ЧЕРНІВЦІ

Чим активні Чернівці: громадські ініціативи vs. пасивність мешканців 22

Цей журнал став можливим завдяки підтримці Американського народу через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). УНЦПД несе повну відповідальність за зміст, який може не відображати поглядів USAID або Уряду Сполучених Штатів Америки.

Головний редактор: Максим Лациба
Випусковий редактор: Олександр Равчев
Адреса редакції: м.Київ, вул Антоновича, 10-А, оф. 3,
тел: (044) 537-07-80, e-mail: ucipr@ucipr.org.ua

Журнал «Громадянське суспільство» видається Українським незалежним центром політичних досліджень в рамках проекту USAID «Громадяни в дії».

Видається на правах рукопису

ДОНБАС: ТЕКТОНІЧНІ ЗРУШЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО СЕКТОРУ

Донбас після струсу окупації залишився без старих героїв, але набув нових. Вони не катапультиувались звідкись, а зросли з рядів місцевих. Причому не тільки в демографічному плані – для різних людей, незалежно від віку, події 2014 року стали поштовхом для переосмислення ставлення до країни і формування активної позиції. Війна навчила, що зі своїми усвідомленими і несвідомими страхами небезпечно залишатися наодинці, ба більше – ховати голову в пісок.

Анастасія Руденко,
журналістка
«Громадянського
суспільства»

Я не впізнала своє рідне місто Слов'янськ після звільнення. Не в плані зовнішнього вигляду, а в аспекті соціальної активності. Ці трансформації стали прикметними одразу в ряді міст – і навіть з плином часу не вщухають, а тільки набирають силу. Те, що на початку здавалося крихким паростком з сумнівним майбутнім, розрослося у системне дерево активності, що змінює весь культурний ландшафт регіону. Зупинимось на основних напрямках «мапи» громадської самоорганізації Донбасу.

«СТРУС» ВОЛОНТЕРСТВОМ

У той час, коли держава виявилася не здатною реагувати на проблеми, звичайні жителі регіону стали першими, хто обладнували бомбосховища, організували евакуацію, створювали стихійні центри переселенців при бібліотеках та інших публічних місцях, готували їжу для військових, возили воду та теплі речі на передову та блокпости. Саме волонтерський рух дав старт втіленню самоорганізаційного потенціалу громадянського суспільства Донецької та Луганської областей.

Якщо на першому етапі АТО стояла потреба у забезпеченні ба-

зових потреб армії, зараз допомога волонтерів «перекваліфікувалася». В основному збираються кошти на якісне технічне оснащення військових: коптери, приціли, тепловізори, біноклі, машини, ноутбуки, ремонт авто. На передову продовжують передавати домашню випічку, дитячі малюнки, і робити все, аби солдати відчували підтримку.

У багатьох прифронтових містах волонтерство набуло організованих і системних форм. Наприклад, волонтерська група «Славні дівчата» у Слов'янську перетворилася в міні-фабрику. Уже четвертий рік кожного дня після роботи місцеві мешканки і переселенки позмінно приходять плести маскувальні сітки у центральну бібліотеку. «Для нас це вже як друга робота. Ми раді таким чином допомагати нашим військовим. Волонтерство змінює людину, це позитивний «струс», – посміхаються вони. Також інші активісти об'єдналися у команди, готують консервацію, шийуть речі, організують ярмарки для збору коштів на потреби військових. Зусиллями небадужих здійснюється і психологічна, юридична допомога переселенцям, які прибувають на підконтрольній Україні території регіону. Зокрема в цьому велику роль відіграють

протестантські організації. Так, церква «Добра звістка» у Слов'янську, зусиллями пастора Петра Дудника, крім евакуації з «гарячих точок» та гуманітарних місій на передову, допомагає навіть відновлювати житло у зоні АТО.

Працюють волонтери й у площині боротьби з російською пропагандою. Так, військовий журналіст Анна Домбровська щомісяця власними силами розповсюджує значні накладки українських газет – «День» і «Вісті Донбасу» – у прифронтових містечках і селищах. Волонтерка виконує роботу цілого Міністерства інформації, зазначають колеги-медійники. Адаже у «сірій зоні» сигнал українського телебачення та радіомовлення слабкий чи подекуди відсутній.

НА ХВИЛІ УРБАНІЗМУ

Справжньою «революцією» сучасного життя Донбасу став «бум» появи культурних ініціатив та нових публічних просторів. В регіоні можна знайти вже всі їх форма-

ти – коворкінги, платформи громадських ініціатив (арт-простори, творчі майстерні), зелені громадські простори (сквери, парки, облаштовані зусиллями активістів), сучасні бібліотеки і музеї.

Ми розпитали фундаторів яскравих локацій та платформ про започаткування нових традицій.

Одна з таких – *відкритий простір для громадських ініціатив «Теплиця» у Слов'янську*, створений за допомоги «Львівської освітньої фундації».

«Ми вважаємо, що підвищуючи мобільність населення, показуючи їм іншу культуру, доводячи, що все залежить тільки від тебе, і в той же час даючи право вибору, а не насаджуючи думки, можна змінювати ситуацію, – розповідає її очільниця **Анна АВДІЯНЦЬ**. – Коли ми тільки починали свою роботу, то просто хотіли зробити місце, де будуть збиратися люди для спілкування, розвитку, обміну досвідом в невимушеній обстановці. Потім, спільно з молоддю, вирі-

шили ще й маленькими справами робити наше місто кращим і комфортнішим. Так, ми організували і провели три міні-урбаністичних хакатони, був реконструйований інформаційний стенд, створений паркет і мозаїчна лавка-шовковиця, мурал напроти дитячої поліклініки».

У тому ж Слов'янську вже третій рік організуються гучні та багатолюдні фестивалі силами небайдужих мешканців міста і волонтерів, а фінанси збираються шляхом «спільнокошту». Подробиці розповів засновник *платформи «ЗМІСТО»* і «драйвер» таких івентів **Олексій ОВЧИННИКОВ**.

«Нашою візитівкою стали два основних фестивалі – «ДНК» і «Жива вулиця». «ДНК» ми робили, щоб подолати суто формальне сприйняття Дня незалежності. Люди побачили, що можна відпочивати в іншому форматі, отримувати задоволення. Запит на проведення таких активностей виявився величезним, ми навіть вже переста-

ли рахувати відвідувачів – люди йдуть цілими родинами. Другий фестиваль – «Жива вулиця». Ми його проводимо на день міста на початку вересня. Робимо центральну вулицю міста пішохідною і створюємо купу різних локацій, пов'язаних з розвитком міста, його історією, екскурсіями, історичними квестами», – коментує пан Олексій.

У Маріуполі громадянське суспільство яскраво себе проявило

розвитку в місті – «сліпа пляма».

«ТЮ» просуває сучасне мистецтво та права й свободи людини – цей цікавий мікс напрямків є найефективнішим для нашої основної цілі, а саме – зміну суспільства в бік толерантності, свободи та критичного мислення.

Для Маріуполя це може виглядати незвично: реконструювання епохи СРСР для рефлексії декомунізації, розмова про права ЛГБТ або

Лимані – «Альтанка», Костянтинівці – «D.R.U.Z.I», Дружківці – «Халва HUB», та інших містах Донецької області.

У Старобільську Луганської області за допомогою грантових коштів облаштували креативний простір «STB City Hub» у приміщенні колишнього кінотеатру. Про нього розповіла очільниця ГО «*Центр спільного розвитку «Дієва громада»* Оксана ОЧКУРОВА.

у різних напрямках – за останні три роки мешканці активно брали участь у акціях протесту, патріотичних заходах, екологічних рухах. З 2016 року при підтримці міжнародних донорів, у місті з'явилася перша *арт-платформа з оригінальною назвою «ТЮ»*.

«Спершу була ідея, пізніше – платформа, а потім – «тю». Тобто коли я переїхала в Маріуполь з Донецька в кінці 2014 року, в мене нічого не було, окрім ідеї робити щось важливе – тобто буквально нічого, – розповідає засновниця і менеджерка проекту **Діана БЕРГ**. – Бачення саме арт-платформи прийшло пізніше, разом із розумінням, що в галузі культурного

транс-людей, акція проти насильства над жінками, перформанс оголеного митця – і все це в індустріальному прифронтовому місті. Але насправді ми просто хочемо жити серед вільних людей, які приймають та поважають інших», – зауважує вона.

Відомий Маріуполь і своїм простором «ВЕЖА». Ревіталізована стара пам'ятка архітектури – стара водонапірна башта – стала джерелом нових змістів та функцій. Цілих шість поверхів, кожен з яких – окремий напрямок роботи! Тож історія циклічна – сто років тому Вежа постачала у місто воду, а зараз – ідеї.

Подібні платформи створені і в Краматорську – «Вільна хата»,

«У 2015 році серед активних переселенок виникла ініціативна група. Займалися волонтерською діяльністю, деякі надавали юридичні послуги. А потім вирішили об'єднатися, почали проводити заходи, збирати людей. І тепер на цей момент ми реалізували більше 15 проектів, які підтримані всеукраїнськими та міжнародними організаціями. І ще маса проектів, які ми самостійно реалізуємо», – розповідає пані Оксана.

«Те, чим особливо пишаємося – створенням в Старобільську креативного суспільного простору «STB City Hub». Старобільчани своє місто називають скорочено «СТБ». А «Сіті» – тому, що нам би

хотілося, щоб це було не провінційне містечко, а сповнене життя, і люди прагнули самостійно діяти, а не чекали «манни небесної». І хоч відкрили хаб лише в травні 2017 року, але в ньому пройшло вже більше 150 різних заходів. Це і заняття англійською, і йога, і професійні курси. Більше 60 осіб – переселенців і місцевих – отримали нову професію завдяки їм. І ще одне велике досягнення – наш хаб

на Донбасі, інспіровану Російською Федерацією, на крах авторитарної системи управління, яка існувала тут довгі роки, на вакуум громадського і політичного сектора, який виник після звільнення. Основна мета — інституціоналізація нових громадських рухів, консалтинг в їхньому становленні. Учасники організації проводять багато навчальних тренінгів, у тому числі про конкретні інструменти контр-

аналітичну роботу з дослідження проблем Донбасу та вироблення шляхів їх вирішень, зокрема «Фабрика думки «Донбас», «Громадський Холдинг «Група впливу», «Точка доступу».

У цьому матеріалі згадана діяльність лише низки успішних практик, насправді їхня багатоманітність і дієвість приємно вражають. І такий

ми відкрили на базі колишнього кінотеатру «Дружба», який 20 років стояв пусткою.

ТВОРЕННЯ СИЛЬНИХ ГРОМАД

Громадське суспільство намагається помітно впливати на інституційну ефективність місцевого самоврядування. Один з таких рухів, що виник у грудні 2014 р. у Слов'янську – «Сильні громади», незабаром охопив Краматорськ, Бахмут, Покровськ, Маріуполь, Дружківку й інші міста. Координатор організації **Денис БІГУНОВ** пояснює: «Цей проект зародився як відповідь на війну

олю над властями. До цього активісти, в основному, лише виходили на стихійні акції протесту, тепер їх вчать досягненню мети, комунікації зі ЗМІ, командній роботі».

Голова ГО «Культурна Фортеця» в місті Щастя Луганської області **Марина ДАНИЛЮК** розповіла і про їхні зусилля в цьому напрямку: «У нас є два напрямки роботи. У рамках першого, культурного, ми зараз проводимо дискусійний кіноклуб. А другий пов'язаний з моніторингом місцевої влади. Ми перевіряємо, куди витрачені гроші, пишемо запити».

Також з'явилася низка організацій, які ставлять собі завданням

імпульс творення низових ініціатив свідчить про тенденцію формування громадянського суспільства на звільненій території сходу.

І попри проблему відсутності ефективної співпраці із владою і обмеженість ресурсів, такий бурхливий розвиток горизонтальних зв'язків у регіоні спостерігається вперше. Від настроїв у прифронтових зонах великою мірою залежить те, чи зможе вирішити свої проблеми держава Україна. Спостерігаючи за роботою місцевих активістів, з'являється позитивне передчуття. По-справжньому тектонічних зрушень соціального ландшафту.

КИЇВ. Місто чи транзитний пункт і головний офіс?

Київ – місце, в якому ухвалюються найважливіші для держави рішення. І разом з тим – це єдине місто, що не має місцевої політики. Українці точно знають, якою дорогою Президент їздить на роботу, але не впізнають в обличчя депутата Київради від свого округу. Що таке Київ? Орендна площа для Кабміну та Верховної Ради? Транзитний пункт між провінцією та еміграцією? Чи самодостатнє повноцінне місто, здатне жити для себе?

Христина Морозова,
журналістка
«Громадянського суспільства»

За часів режиму Януковича в Києві були ліквідовані районні ради. Тобто райони, які за кількістю мешканців дорівнюють цілим обласним центрам України, не мають власних представників. Населення Деснянського району – 368 тисяч, населення всієї Ісландії – 326 тисяч. Вказівки в райони надходять з центру, жоден з 10 районів не має власного бюджету, масштаби місцевого врядування геть не розраховані на розвиток районів чи мікрорайонів. Це обставини, в яких

сьогодні живе Київ, в яких народжується і розвивається громадянське суспільство.

Ми попросили прокоментувати стан громадського сектору Києва засновника і засновницю двох авторитетних громадських ініціатив, що пройшли перевірку часом.

Тарас Кайдан, засновник «Хмарочос. Київський міський журнал»:

Брак цікавості мешканців до Києва пояснюється відсутністю інституційної підтримки та де-

централізації. Менеджменту міста не цікавий системний розвиток громадянського суспільства. У місті слабка підтримка локальних ініціатив. У нас вічний етап запуску пілотних проєктів.

По факту, за 4 роки існування явища міського активізму, людей з цінним досвідом назбиралось на кілька команд, і місто їх ніяк не підтримує, вони знайшли стійкі моделі для існування самотужки. Тепер важливо, щоб ці команди довели свої перші більш-менш масштабні проєкти до кінця і показали результат. Можливо, це приведе до підвищення інтересу щодо розвитку міста.

Виправити це можна взаємопідтримкою, спільними проєктами та освітою (я вже не говорю про інституційну підтримку міста, за наявних умов – це фантастичний сценарій). Якщо активісти вийшли з одного середовища, вони мають і далі взаємодіяти, а не вдавати, що перебувають у вакуумі. Спільні проєкти розвивають навички кожного, а також дозволяють масштабувати діяльність, виходити на інший рівень. Освіта (як формальна, так і неформальна) допомагає готувати спеціалістів наступного покоління та більш професійних, обізнаних активістів, які робитимуть середовище більш активним.

Наталка Чорногуб, засновниця ГО «Парк Наталка»:

Для мене, як для засновниці громадської організації, очевидним є відповідь на запитання, чому в Києві мало дієвих громадських організацій та громадських діячів. Можна виділити 6 основних причин, чому з'являється мало системних дієвих громадських організацій на рівні міста:

1. Незнання / небажання витратити час і дізнаватись нормативну документацію, яка регулює те чи інше питання;
2. Небажання витратити час на громадську роботу на волонтерських засадах. Нерозуміння стратегічного значення такої діяльності. Невміння знайти фінансову підтримку для громадської діяльності;

нансову підтримку для громадської діяльності;

3. Критикувати легше, ніж створювати та об'єднувати. Перше ж розчарування демотивує і позбавляє бажання конструктивно ще раз і ще раз пробувати інші форми та методи для досягнення результату. Парадигма мислення «мій голос нічого не значить, і я не впливаю на процес рішення»;
4. Політичне забарвлення громадської діяльності. Інколи активістам здається, що, займаючись активізмом, легше збудувати політичну кар'єру. Це міф. Люди розуміють, хто є хто, і громадський порив швидко зникає;
5. Нерозуміння суті громадської діяльності і важливості інститутів громадянського суспільства, привернення уваги до суспільно важливої теми;
6. Це небезпечно. ЗМІ постійно нагнітають інформацію про затримання активістів, притягнення до кримінальної відповідальності.

Що потрібно зробити, щоб збільшити кількість та якість представників громадських організацій? Забезпечити відкритість влади. Створити більше сервісів електронної демократії, залучити більше людей до процесів ухвалення рішень. А також проводити комунікаційну, просвітницьку діяльність, як з боку органів влади,

так і в цілому третьому секторі для покращення іміджу представника громадської організації.

На допомогу київським активістам та активісткам приходять європейські інституції. Наприклад, Рада Європи запустила пілотний проєкт «Сприяння участі громадян у демократичному процесі прийняття рішень», який, за задумом організаторів, складатиметься із трьох елементів:

- пілотна платформа, яка розвиватиме участь громадськості у діалозі з міською владою та в процесі прийняття рішень. Зараз до неї входить 26 громадських організацій;
- розробка концепції онлайн-платформи – «єдиного вікна» для всіх суб'єктів публічних консультацій у прийнятті рішень міською владою до відповідної інформації та інструментів, зокрема електронної демократії у місті. Платформа буде викладати власний унікальний контент, функціонал для е-консультацій та бази даних;
- навчальний план та проведення пілотної академії громадської участі для навчання представників неурядових організацій та державних службовців. Мета – забезпечити ефективну участь у процесі підготовки рішень та проведення публічних консультацій.

Проект випустив збірку кращих практик суспільних ініціатив, серед яких, зокрема, згадано:

Громадська організація «**Місто-сад**»: займається ревіталізацією, створенням публічних просторів та розвитком громадських спільнот. Найвідоміший проект – «Сквер Небесної Сотні». На місці велетенського смітника з перспективою появи незаконної забудови в історичному центрі Києва з'явився публічний простір. Його присвятили загиблим героям на Майдані. На стіні сусіднього будинку всесвітньо відомий португальський митець Алешандре Фарту (Vhils) зобразив барельєф героя Небесної Сотні Сергія Нігояна. Дерева для висадки у сквері привезли з усіх куточків України.

Громадська спілка «**Центр розвитку інновацій**»: у фокусі роботи розвиток електронної демократії, е-участі громадян у процесі ухвалення рішень органами державної влади та місцевого самоврядування, розвиток та удосконалення інстру-

ментів е-демократії, комерціалізація інновацій. Завдяки роботі експертів Центру розвитку інновацій, у Києві було запроваджено Громадську бюджетну комісію (ГБК), яка фактично стала «громадським судом присяжних» під час ухвалення Громадського бюджету в Києві. ГБК у Києві має право вирішального голосу щодо затвердження реєстру проектів до голосування, зняття проектів з голосування за недобросовісну агітацію та інше. Електронні петиції в Україні були запроваджені також завдяки роботі експертів Центру розвитку інновацій, які у 2015 році форсували та брали участь у проектуванні змін до Закону України «Про звернення громадян» та адвокатували їх прийняття.

Громадська організація «**Форум ЮА-ВЕТ**»: займається екологією, благоустроєм, розвитком сильних громад та місцевих ініціатив. Серед успішних кейсів – впровадження системної концепції «Культурний вигул тварин в місті», що включає публічні простори для тварин та їх-

ніх власників із системами прибирання за тваринами. У результаті реалізації проекту бюджет міста за рік зекономив 640 тис. гривень, створено першу інфраструктуру для власників тварин в місті, а досвід поширено на 24 міста України. Друга історія успіху – впровадження концепції збереження столітніх дерев Києва. Завдяки порятунку одного 400-річного дуба Шевченка і виграшу 75 тис. грн. в рамках проекту Громадського бюджету, вдалось виділити фінансування на збереження 425 столітніх дерев Києва.

Відкрита лабораторія електроніки «Lamp»: займається освітою, розробкою і створенням прототипів у галузі електроніки, мікроелектроніки, мікропроцесорної техніки, інженерією та мейкерством. Спершу лабораторія була організована на волонтерських засадах студентами і викладачами на кафедрі конструювання електронно-обчислювальної апаратури факультету електроніки КПІ ім. Ігоря Сікорського. Ініціатори проекту

за підтримки завідувача кафедри принесли у стару університетську лабораторію власне обладнання, а також розподілили одну ставку лаборанта на трьох студентів, які 6 днів на тиждень в позанавчальний час стежили за порядком в лабораторії, видавали і приймали обладнання. Автори проекту підготували перелік онлайн-курсів і проектів для самостійного вивчення та розробок. З часом виявилось, що лабораторія цікава не лише студентам кафедри. Багато обладнання залучили шляхом участі в університетських програмах міжнародних електронних компаній, а підтримку отримали через перемогу в Громадському бюджеті.

Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Асоціація молодих донорів України»: займається донорством крові, медициною, молодіжною політикою. Асоціація молодих донорів України створила та володіє єдиною всеукраїнською автоматизованою базою безплатних донорів крові, має власну всеукраїнську гарячу лінію крові, провела Перший всеукраїнський форум координаторів волонтерських груп, які розвивають донорський рух в Україні. Запустила інтернет-ресурс donor.ua – один із проектів, спрямований на координацію донорів, допомогу реципієнтам та пропаганду безплатного донорства крові в Україні. ДонорUA інтегровано в центр інформування громадян Київської міської державної адміністрації.

Громадська організація «Центр наш Київ». У 2013 році редакцією інтернет-видання столиці «Наш Київ.UA» була створена ГО «Центр наш Київ». Головною метою стало впровадження інструментів для формування дієвої громади міста. Найбільш знакові проекти: 1) «ПроМісто» – фестиваль-конкурс міських проектів; 2) «Собачі вбиральні» – проект, орієнтований на створення умов цивілізованого вихову тварин у місті; 3) перша благодійна торгова платформа «Мура-

хи» – онлайн-інструмент товарного фандрейзингу для благодійних організацій. На платформі продаються нові та вживані товари, а всі кошти з продажу автоматично спрямовуються на вирішення соціальних проблем, які обрав продавець; 4) нежурналістика – освітній проект для журналістів, редакторів, власників видань із провадження цифрових технологій та нових трендів в електронному медіабізнесі; 5) «Kyiv Contemporary Music Days» – ГО виступила співорганізатором міжнародного фестивалю сучасної академічної музики.

Громадська організація «Громадський Рух «Почайна»: займається захистом та відновленням водного ресурсу, прилеглих територій та історико-культурної спадщини річки Почайна в Києві, яка сильно змінилася, внаслідок урбанізації та будівництва міського району Оболонь. Два роки тому річка виглядала занедбанам, засміченим струмком

гах прибрано сміттєзвалище, створено парковий куток, де намальовано найдовший в Києві (100 метрів) мурал із зображенням історії річки. У 2017 році берегам річки Почайна офіційно надано статус парку, проведено Всеукраїнський архітектурний конкурс на створення парку Почайна та ревіталізацію річки.

Громадська організація «МІЙ ВІДРАДНИЙ» у фокусі: благоустрій, довкілля, волонтерство, місцеві ініціативи. Як громадська ініціатива, ГО «Мій Відрадний» розпочалася з боротьби проти забудови стадіону Національного Аграрного Університету навесні 2015 року. Тоді зусиллями громади вдалося на початковій стадії зупинити процес підготовки до будівництва чергового житлового комплексу. Потім були протистояння проти запропонованого забудовниками детального плану території мікрорайону Відрадний. За участю організації, на мапі Києва з'явилася вулиця Миколи Гоголя, бульвар

та технічними озерами на Оболоні в Києві, які втратили свою історію та назву. Навесні 2016 року на сесії Київради було розглянуто рішення про забудову залишків річного русла річки Почайна та побудову поверх неї магістральної дороги. Завдяки співпраці громади, науковців, творчої інтелігенції, річку було врятовано від забудови, на її бере-

В. Гавела та вулиця А. Волошина. Проводять волонтерські заходи по допомозі воїнам АТО, організували чистку озера у парку Відрадний та встановили плавучі острівці для качок та черепах, сформували рекомендації від громадськості щодо реконструкції парків «Відрадний» та «Орляtko», проводять дитячі свята та кінопокази.

НОВИЙ СТАТУТ ЛЬВОВА: місцева демократія, етика та сталий розвиток

7 грудня 2017 року, розглянувши пропозиції, розроблені робочою групою з підготовки Статуту територіальної громади м. Львова, утвореної відповідно до ухвали Львівської міської ради від 31.03.2016 р. №351 «Про утворення робочої групи для підготовки Статуту територіальної громади м. Львова», та враховуючи результати проведення громадських слухань, депутати Львівської міської ради 48-ма голосами затвердили Статут територіальної громади м. Львова. Міський голова того ж дня підписав відповідну ухвалу. Як відбувались події до цього?

Юрій Микитюк,
журналіст
«Громадянського
суспільства»

Статут Львова: коли процес підготовки не менш важливий за зміст

Початком роботи над Статутом можна вважати березень 2016 року, коли у Львівській міській раді була створена робоча група, до якої ввійшли депутати, посадовці та представники громадянського суспільства.

Важливо наголосити, що процес напрацювання нової редакції Статуту не відбувався у закритому режимі. Усі зміни до тексту в режимі реального часу оприлюднювалися на інформаційному порталі депутатів Львівської міської ради (lvivrada.gov.ua) у розділі «Статут міста».

Один рік і дев'ять місяців інтенсивного діалогу на горизонтальному (громада – експертне середовище) та вертикальному (громада – експертне середовище – місцева влада) рівнях знадобилося львів'янам, щоб напрацювати документ, який відповідав би інтересам усіх зацікавлених у розвитку міста сторін.

Чи було життя до Статуту 2017 року?

До 7 грудня 2017 року Львів жив за Статутом, ухваленим ще під час перебування на посаді міського голови Василя Куйбіди у 2002 році. Він складався з 6 розділів, що містили 62 статті. У Статуті були прописані такі механізми місцевої демократії, як громадські слухання та загальні збори громадян. Проте серед найбільших недоліків цього документа називають його широку декларативність та рамковість. Хоча Статут звертав увагу на важливість використання

механізмів участі громадян у самоврядуванні, він не давав відповіді на питання, у який спосіб це можна зробити.

Слід зауважити, що спроба ухвалити новий Статут була зроблена ще в 2010 році. Частково він враховував критику Статуту 2002

року і мав чіткіший опис механізмів захисту історико-архітектурної спадщини та участі громади в житті міста. Проте документ усе-таки викликав більше питань, ніж від-

21 засідання

провела робоча група до ухвалення Статуту з травня 2016 року по листопад 2017

повідей, а закінчилося все тим, що Міністерство юстиції відмовилося реєструвати проект змін до Статуту.

Новий Статут: як львів'яни можуть впливати на розвиток міста

Як і в Статуті 2002 року, у новій редакції велика увага приділяється питанню участі львів'ян у процесі ухвалення рішень чи контролю за їх виконанням. Врахувавши попередній досвід, автори нового Ста-

туту громади міста Львова більш детально розписали механізми участі громади при формуванні порядку денного міста.

Важливою інновацією є те, що в Статуті закладено та прописано такі форми місцевої демократії, як електронні петиції, громадський бюджет, громадські ради при управліннях міської ради тощо.

Електронні петиції – форма колективного звернення громади щодо питань, які, на її думку, потребують першочергово вирішення: озеле-

нення міста, створення спортивних майданчиків чи сортування сміття. Відповідно до чинного положення петиція може потрапити на розгляд сесії Львівської міської влади, якщо збере 500 підписів через банк-ID. «У разі підтримання електронної петиції визначені в рішенні виконавчі органи або посадові особи зобов'язані підготувати дорожню карту з вирішення озвучених питань та представити її на наступному пленарному засіданні Львівської міської ради» – сказано в Статуті міста.

Хронологія «народження» нового Статуту

8 листопада 2017 р. робоча група завершила розгляд пропозицій та затвердила текст проекту Статуту територіальної громади міста Львова для направлення на експертизу

11–23 листопада 2017 р.

тривали консультації з громадськістю щодо проекту Статуту територіальної громади міста Львова, напрацьованого робочою групою;

липень'17

24 липня – 11 вересня 2017 р. проводилося публічне громадське обговорення положень проекту нового Статуту;

листопад'17

10–27 листопада 2017 р.

проводилася правова експертиза проекту Статуту територіальної громади міста Львова. Її здійснили фахівці Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України та представники Transparency International Ukraine.

Попри те, що у Львові вже не перший рік працює практика бюджету участі, важливо, що вона була інституціоналізована в тексті Статуту. Львів'яни мають право подавати та за допомогою технології банк-ID обирати найкращі проекти, на фінансування яких сумарно влада виділяє 1% бюджету міста. Цікаво, що відповідно до нового Статуту право вносити та голосувати за громадські проекти мають члени територіальної громади м. Львова, які досягли 16-річного віку.

Закріплення в Статуті поняття громадських рад при управлінні міської ради – одна з найцікавіших і, можливо, найважливіших новацій цього документа. Якщо громадські слухання, збори громадян чи громадський бюджет забезпечували потрібну та важливу для ухвалення рішень комунікацію з широкою громадськістю, то впровадження громадських рад – важливий крок до співпраці з експертним та професійним середовищем.

Питання, а часто й проблема форми та якості звітування місцевої влади перед громадою виникає в багатьох містах. Новий Статут частково унормовує питання прозорості місцевої влади. Так, згідно з ним міський голова щороку до 30 квітня під час відкритої зустрічі має звітувати перед львів'янами про виконання бюджету, стратегії розвитку міста, розповідати про плани на наступний рік та відповідати на питання жителів міста. До 31 березня кожного року аналогічні звіти повинні надати виконавчі органи міськради, комунальні підприємства та депутати Львівської міської ради.

Етика і (місцева) політика

Відразу уточню, що в цій частині публікації йтиметься не про ідеї Платона, Макиавеллі чи Макса Вебера, а про етику поведінки депутатів Львівської міської ради, якій була приділена окрема – 41 стаття Статуту територіальної громади

Відкритість органів та посадових осіб місцевого самоврядування міста Львова

Високий вплив громадськості та функціонування міста Львова через:

- громадський бюджет міста Львова
- електронні петиції
- місцеві ініціативи
- громадські слухання

Визначені етичні аспекти поведінки депутатів Львівської міської ради

Передбачені права членів територіальної громади міста Львова у соціально-економічній, освітньо-культурній, екологічній та інших сферах

Визначено поняття громадського простору та принципи його формування

міста Львова. Так, для прикладу, депутати міської ради повинні:

- з повагою ставитися до честі та гідності членів територіальної громади м. Львова, колег-депутатів, службовців виконавчих органів Львівської міської ради, будь-яких інших осіб;
- утримуватися від дій, заяв та вчинків, що компрометують м. Львів та Державу Україну;
- керуватися у своїй діяльності та поведінці загально визнаними принципами порядності та толерантності;
- не приймати будь-яких гонорарів, подарунків, не отримувати винагород безпосередньо чи опосередковано за дії, пов'язані зі здійсненням ними депутатських повноважень.

Зрозуміло, що санкцій за порушення депутатами етичних норм у Статуті нема і не могло бути. Проте важливо, що автори Статуту створили «рамку», на яку зможе орієнтуватися громада та про яку змушений буде пам'ятати депутатський корпус.

Треба відзначити, що, окрім «етичного кодексу» для депутатів Львівської міської ради, автори

Статуту визначали й обов'язки членів територіальної громади. Львів'яни повинні, наприклад, шанобливо ставитися до об'єктів історико-культурної спадщини та інфраструктури міста, бережливо – до довкілля, дотримуватися та виконувати акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування м. Львова, сплачувати місцеві податки та збори, а також дотримуватися норм Статуту.

Як і будь-який документ, Статут – не гарантія і не панацея, проте він може (і повинен) слугувати своєрідною інструкцією для підсилення місцевої демократії та сталого розвитку громади. Статут може стати корисним для активістів, посадовців та депутатів місцевої ради, які прагнуть позитивних перетворень у місті. Також, враховуючи, що особливістю цього Статуту є якісно виписаний механізм участі громади в житті міста, він має всі шанси ускладнити роботу тих представників влади, які не хочуть реагувати на виклики часу та громади. Урешті-решт роль особистості важлива не лише у великій, а й місцевій політиці.

КРИЗЬ ПЕРЕПОНИ – ДО ПОСТАВЛЕНОЇ МЕТИ, або Як громадськістю в Ужгороді створює спортивно-реабілітаційний центр для людей з інвалідністю

Про необхідність зведення в Ужгороді комплексного реабілітаційного центру для людей з інвалідністю мовилося давно. Але далі за межі балачок справа тривалий час так і не просувалася. У місті, крім двох-трьох спорткомплексів, інших спеціалізованих закладів, де б на безоплатній основі надавались відповідні послуги вказаній групі краян, і досі немає.

Ольга Стефанець,
журналістка
«Громадянського
суспільства»

Після 2014 року в країні з'явилася нова категорія громадян – учасники АТО, які отримали травми під час бойових дій. Тому про реабілітаційний центр як про місце, що допоможе колишнім «атовцям» оздоровитись і фізично, і морально, заговорили знову.

Цього разу ініціативу взяли в свої руки активісти Закарпатського обласного осередку Української федерації спорту інвалідів з ураженням опорно-рухового апарату. І, здавалося, справа нарешті зрушила з мертвої точки.

Та вийшло, як у відомому польському прислів'ї: «Przez życie, jak przez błoto, idzie się z trudem (через життя, як через болото – йдеться важко)». Саме про це розмовляємо сьогодні з головою Закарпатського обласного осередку Української федерації спорту інвалідів Олександром ЛИЗАНЦЕМ.

Отож, як виникла ідея побудувати в Ужгороді сучасний спортивно-реабілітаційний центр для інвалідів з ураженням опорно-рухового апарату й учасників АТО, і чи знайшла вона практичне втілення?

Ми, в основному, займалися на базі ужгородського спорткомплексу

«Юність», який майже не пристосований для людей з інвалідністю. Наші спортсмени не раз їздили на змагання у сусідні країни, бачили, які там умови для тренування. На сьогодні спортивні секції відвідують приблизно 20 людей, а бажаючих, звісно, значно більше. Тому й з'явилася необхідність мати власний спеціалізований заклад. Та на заваді, як завжди, ставала нестача коштів. У 2012-му мене обрали головою обласного осередку Федерації, тож разом з іншими активістами я вирішив діяти. Стукав у двері всіх владних кабінетів, шукав потенційних спонсорів. Спочатку ідею створення реабілітаційного центру у владних кабінетах сприйняли дещо «прохолодно». Тому ми вирішили скористатися механізмом місцевої ініціативи. Як відомо, процедура її подання та реєстрації регулюється відповідним Порядком внесення та розгляду, де прописано необхідну кількість представників ініціативної групи, кількість необхідних підписів та строки їх збору. Разом з ужгородськими громадськими активістами ми організували збір підписів. Треба сказати, що містяни радо відгукнулися на цю пропозицію, тож невдовзі на

розгляд сесії Ужгородської міської ради був поданий проект рішення про будівництво такого омріяного Центру для людей з інвалідністю, і місцеві депутати затвердили його.

Коли у цій справі намітився прогрес?

Спершу потрібно було виготовити проектну документацію. У цьому нам допомогли три закарпатські підприємства. На такі потреби виділили 150 тисяч гривень, і до 2016 року вся документація була готова.

Далі довелося не раз їздити в столицю, аби отримати кошти з державного Фонду регіонального розвитку на саме будівництво. Так, на спорудження комплексу, вартість якого, згідно з кошторисом, становила понад 30 мільйонів гривень, 2016 року було надано 3,5 мільйона гривень: два мільйони – з міського бюджету, один – із державного і 500 тисяч – із обласного. Правда, цього вистачило лише на підготовчі роботи. Через відсутність коштів підрядник невдовзі згорнув свою діяльність.

Треба, мабуть, ще окремо сказати і про ті проблеми, які ми мали із земельною ділянкою, точніше з правом власності на неї. Спочатку ми збиралися її орендувати, але орендна плата щоразу збільшувалася: 2 тис. грн. на місяць, згодом – 6 тис., а далі – до 10 тис. Довелося звернутися до керівництва області. На сьогодні орендна плата скасована, земля надана нам для постійного користування на 50 років. А будівлю, через місцеву ініціативу, нам передали в оренду – за 1 грн. 50 коп. на рік.

Знаю, що одним із спонсорів мала виступити японська компанія...

Справді, були такі плани. Коли у справах їздив до Києва, часто навідувався в Посольство Японії в Україні, яке вже майже погодилося допомогти нам на умовах співфінансування. Та місцеві чиновники довго вагалися, виділяти кошти на будівництво центру чи ні. Це, певним чином, злякало японських інвесторів, і внаслідок бюрократичної тяганини вони відмовилися підтримувати наш проект.

На якому етапі нині знаходиться будівництво?

Фактично будівництво загальмувало, бо інфляція призвела до збільшення вартості усіх робіт, будматеріалів. Тому знову продовжуємо оббивати пороги владних кабінетів і здебільшого чуємо схожу відповідь – грошей немає. Однак руки не опускаємо. Часто проводимо суботники. Цього, звісно, замало, аби довести задум до логічного завершення. На сьогодні є домовленість з парео-

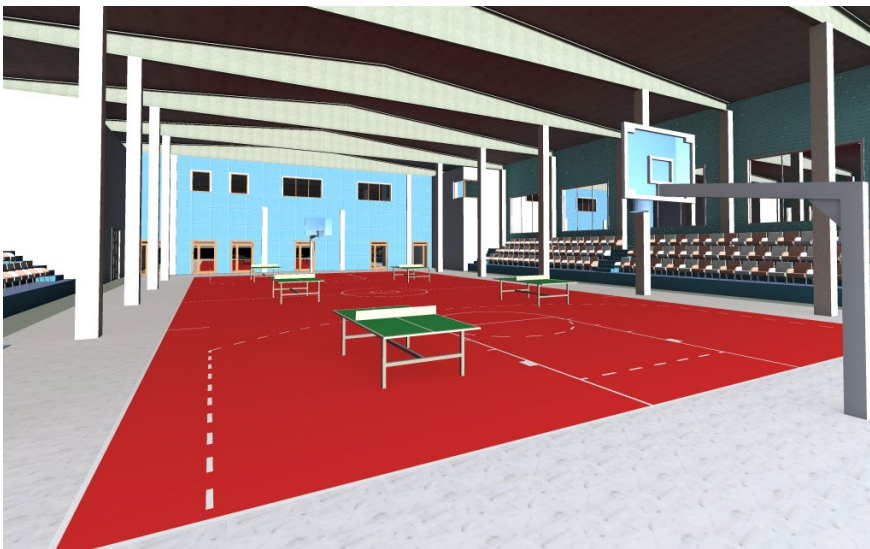
лімпійським комітетом Словацької Республіки, з німецькими та австрійськими спонсорами про безкоштовне надання майбутньому Центру дорогого спортивного обладнання. Однак основна умова, щоб будівля була повністю готовою, й досі не виконана. Маємо, правда, надію, що вдасться виграти деякі гранти.

Який комплекс послуг планує надавати майбутній спортивно-реабілітаційний центр?

Плани грандіозні. Тут зможуть займатися спортом та проходити курси реабілітації особи з інвалідністю різних нозологій, в тому числі й такі, котрі пересуваються на візках. Плануємо також, що працюватимуть масажні кабінети, хостел, безкоштовна їдальня. Приміщення має бути повністю доступним і пристосованим для людей з інвалідністю. У цьому його перевага, адже в Ужгороді, зрештою, як і в багатьох інших містах області, важко знайти подібні місця, де люди з ураженнями опорно-рухового апарату могли б почуватися комфортно. Водночас, цей заклад вигідний і з іншого боку – тут буде створено приблизно 60 робочих місць.

Що потрібно, аби гарну ідею нарешті вдалося реалізувати?

Можливо, скажу банально – потрібні гроші, небайдужість людей і сприяння влади. Громадськість міста, представники засобів масової інформації, як можуть, підтримують нас. Але чомусь ми знову наштовхуємося на перепони. А так хочеться, щоб люди з інвалідністю змогли не почуватися у суспільстві «зайвими».

ЕКОЛОГІЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІВДЕННОГО ПОЯСУ. Спільні проблеми – спільна боротьба

Останні декілька років українці більше стали звертати увагу на проблему екології. За даними соціологів, більшість громадян вважають, що проблеми екології та стану навколишнього середовища важливі і актуальні для країни. Для південних областей України цей показник взагалі складає 94 %. Чому так відбувається? Які екологічні проблеми півдня так турбують громадян? Що задля поліпшення ситуації роблять жителі Одеської, Миколаївської та Херсонської областей?

Катерина Стоколяс,
журналістка
«Громадянського
суспільства»

Узагалі екологічні проблеми складні і вирішувати їх нелегко. Роками природні ресурси використовуються необмежено, грубо, бездумно, часто навіть з порушенням законодавства. Але наше суспільство поступово приходить до розуміння, що треба формувати нове ставлення до природи і її багатств. У цьому допомагають екологічні громадські організації і рухи.

Голова **Незалежної громадської екологічної ради Херсонської області** Григорій Михайлович Романенко називає декілька основних екологічних проблем, спільних для південних областей. Одна з них – зарегульованість водотоків, що спричинила до зміни гідрологічних режимів річок, їхнього замулення, самоотруєння, зростання процесів інфільтрації та проявів підтоплення великих територій. Друга – це забруднення підземних вод та водойм, погіршення якості питної води. Ще однією проблемою є деградація земель, їх засолення і підтоплення, а також забруднення землі побутовими та токсичними відходами.

Розв'язання саме цих проблем є головним завданням Незалежної Громадської Ради, до складу якої

входить 11 громадських організацій. Об'єднання займається науково-дослідною роботою, працює над змінами до законодавства та контролює виконання вже наявних законів, співпрацює з міжнародними організаціями. У своїх зверненнях до влади країни Громадська рада на чолі з Г. Романенком вимагає провести комплексний моніторинг екологічно-техногенного стану на регіональному рівні. Також науковці наголошують на необхідності систематизувати інформацію про стан питного водозабезпечення в Україні. Вони пропонують створити відповідний багатопластовий «мапо-моніторинговий атлас стану водних ресурсів» і провести екологічну експертизу.

Екологи стверджують, що для багатьох українців екологічні проблеми є абстрактними, і залучення до роботи ініціативи чи громадської організації залежить від того, наскільки це зачіпає конкретну людину. А часто люди просто не вірять, що можуть щось зробити.

Еко-активістка з Одеси Катерина Бакова, засновниця руху «Зелений лист», як раз підтверджує

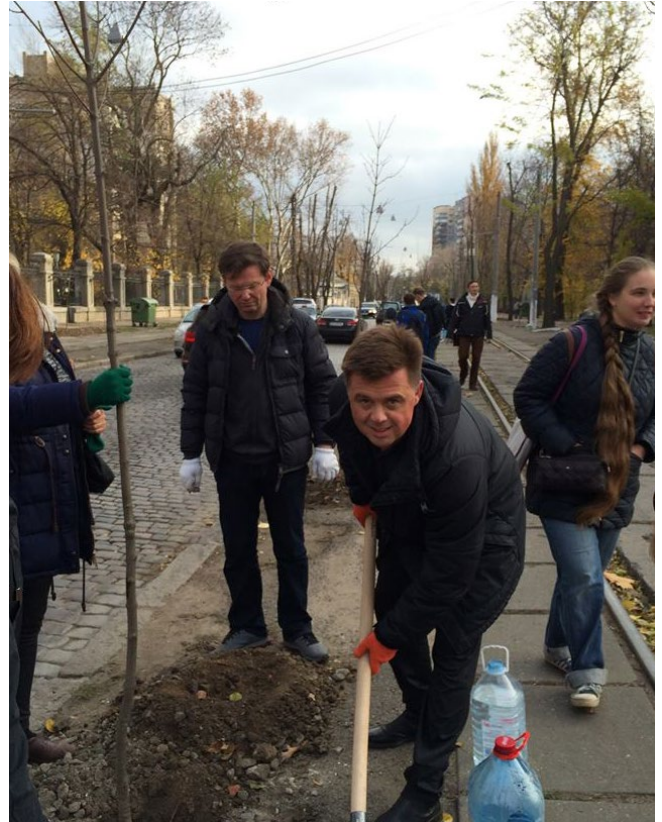
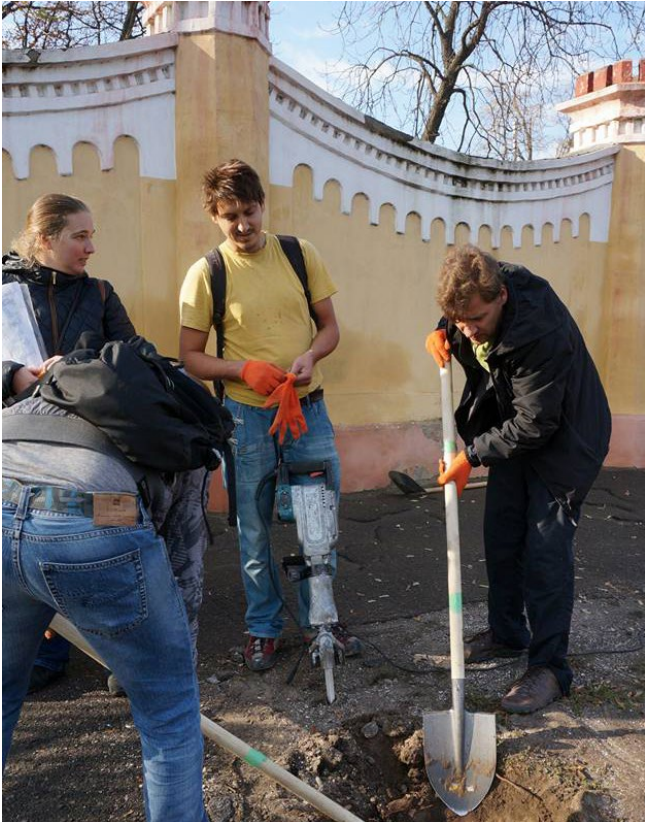
думку про те, що люди починають входити в процес і цікавитися проблемою, якщо вона торкнулася саме їх. Так було і з їхнім рухом.

«Усе почалося з того, що під виглядом омолодження дерев на Французькому бульварі здійснили варварське вирубування зелених насаджень. Ми, як мешканці, намагалися цьому завадити, але у нас нічого не вийшло. Дерева таки вирубали. Тому ми почали вивчати законодавство, створили групу в соцмережі Фейсбук, обмінювалися інформацією» – зазначає активістка.

Катерина розповіла, що так активісти стали проводити акції, лекції та семінари щодо озеленення міста. І яким було їхнє здивування, що чиновники дізнавалися про той чи інший закон про утримання зелених насаджень саме від активістів. Тож лекції проводили і для самих чиновників. Тепер уже чиновники змирилися, що громадськість контролює ці процеси і вимагає дотримуватися норм закону. Одним із прикладів такої співпраці була ситуація, коли при ремонті од-

фото Олег Деркач

нієї з вулиць, яку повинні були закласти плиткою, було зроблено 17 лунок для висадки дерев. І це для активістів – велика перемога.

У Катерини зараз є свій напрямок роботи, проект, який вона планує втілити в життя – «Відкрита карта дерев». Онлайн-ресурс з координатами всіх дерев в місті, де будуть вказані їхні й вік, ширина, висота, порода. Також на карті планується нанести місця потенційної висадки дерев, і кожен, хто захоче посадити дерево, зможе онлайн знайти це місце. На карті буде вказано також, хто відповідальний за те чи інше дерево.

«Ми зіткнулися з тим, що у нас не прописано, хто за яке дерево відповідальний, Зелентрест чи Автодор, чи міськрада, хто балансоутримувач і кого спитати? Були такі випадки, що вирубують дерева, а крайнього не знайдеш, хто це зробив і на яких підставах. Тому це обов'язково має бути на карті дерев», – коментує своє бачення роботи карти Катерина. Активістка з колегами зроблять цей проект і подарують його місту. І коли він

запрацює, буде створений ще мобільний додаток.

Спонтанна ініціатива «Зелений лист» переросла в стабільну громадську організацію.

Як показує практика, об'єднавшись, люди можуть завадити багатьом проблемам, добитися скасування рішень, що загрожують екосистемі регіону, зберегти природну чи історичну пам'ятку. Таким прикладом є рух за збереження «Бузького Гарду».

В Миколаївській області є національний природний парк «Бузький Гард». Це унікальний природний та історико-культурний комплекс у басейні Південного Бугу. «Бузький Гард» визнаний одним із головних природних чудес України і входить у список місць, куди обов'язково варто поїхати туристам. Але парк опинився під загрозою затоплення, згідно з планом підняття рівня Олександрівського водосховища, який є в проекті завершення будівництва Ташлицької ГАЕС, складової Південноукраїнського енергокомплексу. Багато років громадськість бо-

реться за збереження унікального парку. Як розповідає одна з координаторок руху по захисту парку, представниця громадської організації «Національний екологічний центр України» Інна Тимченко, тільки зусиллями багатьох людей вдається зупинити процес підняття води у водосховищі.

«До чергового етапу провадження проекту добудови Ташлицької ГАЕС, в рамках якої і розглядається підняття рівня Олександрівського водосховища, я постійно моніторила сучасний стан проекту й активно обговорювала цю тему зі студентами Національного університету кораблебудування, де я викладала, піднімала ці питання на конференціях, у яких брала участь, проводила просвітницьку роботу серед молоді. Потім дізналася про «Національний екологічний центр України», який активно бореться і бореться проти подальшої розбудови ТГАЕС, і долучилася до лав організації» – згадує Інна.

Активістка знайшла однодумців в Асоціації учасників та інвалідів АТО. І вже на базі Асоціації

було утворено Штаб протидії затопленню «Бузького Гарду». До його складу увійшли ще декілька громадських організацій, екологи та науковці всієї області. Вони провели низку заходів по всій Миколаївщині, тренінги та прес-конференції, під час яких пояснювали всі можливі негативні наслідки в разі підняття води. Підключили місцеві і національні ЗМІ для висвітлення проблеми. Активістам вдалося актуалізувати важливість збереження парку на національному і міжнародному рівнях. Наразі боротьба триває.

Так як екологічні проблеми важко пояснити людям, але інтерес є, то еко-активісти проводять освітньо-розважальні заходи для молоді, майстер-класи, конкурси для дітей.

Так, ГЕО «Ластівка» в Херсоні об'єднала дітей, молодь та дорослих. Засновниця організації Лариса Михайлівна Василенко основною місією «Ластівки» вважає формування екологічно свідомого громадянина, популяризацію раціонального природокористування в усіх

сферах життя та підвищення рівня громадянської активності учнівської молоді. Завдяки проведенню конкурсів, семінарів, екологічних походів та експедицій, акцій, організації вдається долучити молодь до екологічного руху.

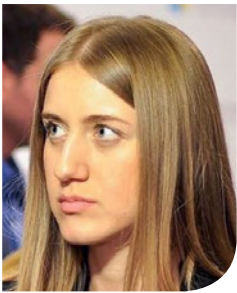
Матеріали «Ластівки» друкувалися в екологічних журналах, і завдяки цій організації в закладах освіти міста Херсона вперше запроваджений посібник – «Навчально-методичний комплекс «Зелений пакет».

Утім, екологи та активісти кажуть, що їх сил не вистачає, щоб

добитися результату з поліпшення ситуації комплексно. Потрібна більш активна роль суспільства в контролі за виконанням законодавства у природоохоронній сфері. Бо саме активна позиція громадян часто стає визначальною для розв'язання екологічних проблем. Еко-організації у своїй діяльності приділяють багато уваги тому, щоб люди знали це, використовували методи впливу через організації, місцеві ініціативи і об'єднання, були більш свідомими. І відчували свою відповідальність за збереження природи і довкілля.

ЧИМ АКТИВНІ ЧЕРНІВЦІ: громадські ініціативи vs. пасивність мешканців

Громадський бюджет участі, медична реформа, відкритість даних, доступність для маломобільних груп – це далеко не повний перелік напрямків, де завдяки зусиллям громадських ініціатив була розпочата досить успішна трансформація соціального ландшафту міста. Водночас Чернівці мають чи не найкращий в Україні «нормативно-правовий» потенціал механізмів громадської участі. Наскільки повно його використовує громадськість та що стає на заваді?

Світлана Майстрюк,
журналістка
«Громадянського
суспільства»

Одразу варто нагадати, що саме Чернівці отримали найвище визнання в частині відповідності європейським стандартам відкритості, прозорості та підзвітності влади за результатами дослідження «Індекс демократичності міст» у межах проекту USAID «Громадяни в дії».

Зокрема, експерти оцінювали нормативно-правову основу органів місцевої влади, а також визначили, наскільки громадяни можуть реалізувати своє право на управління власними містами через інструменти місцевої демократії.

До слова, варто нагадати, що окрім політичної волі мера та представників органів влади міста, часто ініціаторами тих чи інших механізмів ставали громадські активісти. Як результат – у місті й подекуди в області почали відбуватися цікаві соціальні зміни.

Бюджет для участі, але без діалогу

За словами Наталії Гусак, координаторки ГО «Економічні ініціативи», Чернівці стали четвертим обласним центром, який впровадив бюджет участі після Чернігова, Полтави та Черкас.

«Однак у нас бюджет участі почався саме з громадського сектору. Тобто громада представила своє бачення положення про бюджет участі депутатам і міському голові, яке й було прийнято. Потім ми почали допомагати владі проводити інформаційну кампанію та відслідковувати ефективність самого процесу бюджету. Зрозуміли, що недоліком є недостатній діалог влади з мешканцями», – розповідає Наталія Гусак.

Ще на етапі розроблення положення активісти поставили амбітну ціль: щоб у кожному під'їзді багатоповерхівки було 5 родин, які

активно беруть участь на різних етапах бюджету участі. Для цього проводили зустрічі в мікрорайонах, тренінги щодо написань заявки, а також подальшого контролю за реалізацією проектів.

«Ми хотіли, щоб громадський бюджет активізував мешканців брати участь у житті міста. Однак наразі бачимо сформовані громади там, де ми активно попрацювали інформаційно. Але цього недостатньо. Тому наразі готуємо зміни до положення, аби стимулювати діалог між мешканцями і владою», – зауважує Наталія Гусак.

Наскільки «відкрились» дані?

«У 2017 році Чернівецька міська рада виграла конкурс і стала пілотним містом для реалізації проекту з розвитку відкритих даних в містах України, який реалізується в межах проекту «Прозорість та підзвітність у державному управлінні й послугах», – розповідає Надія Бабинська-Вірна, журналістка та громадська активістка з Чернівців.

У межах цього проекту у деяких департаментах та комунальних підприємствах міста було проведено аудит даних. За результатами аудиту виявилось, що в містах було багато цікавої інформації для громадян та бізнесу. Однак ця інформація мала погану якість і була непридатною для машинної обробки. Тому громадські активісти розробили рекомендації, які передбачають бажану структуру наборів даних, необхідність розроблення якісних баз даних, програмного забезпечення тощо.

Також у межах проекту було проведено онлайн- та офлайн-опитування користувачів щодо інформації, яку б варто було б оприлюднити у форматі відкритих даних. Найбільше зацікавленості було до відомостей про містобудівну документацію, про міську медицину та освіту, дороги та структуру міської ради, тарифи.

За словами Надії Бабинської-Вірної, наразі міська рада працює над впровадженням Порталу відкритих даних, у якому буде інформація про комунальне майно, транспорт, медицину та освіту.

Проблема в тому, що результативність цих процесів часто залежить від тиску активістів, «Я ще в квітні 2016 року провела захід – зібрала активістів та розпорядників міської ради. Ми проговорили потребу та визначили основні напрямки роботи. Але потім я поїхала і процес був призупинений», – зауважила Надія Бабинська-Вірна.

Медична реформа під прицілом громадськості

У Чернівцях робота активістів у медичній сфері кипіла ще до ухвалення медичної реформи.

«Починали з петиції щодо впровадження електронної черги пацієнтів у місті Чернівці ще у 2015 році, – розповідає Наталія Гусак. – Однак коли стало очевидно, що медична реформа буде реалізована на національному рівні, я уже мала чітке уявлення, чим вона може не подобатися медичній спільноті та пацієнтам. Тому обрала для себе напрям медичної реформи: підтримувати, надавати інформацію пацієнтам, лікарям, зокрема щодо закупівлі ліків, високоартісного медичного обладнання тощо».

За словами активістки, невдовзі планується підписання декларації між пацієнтами та лікарями.

«Наразі ми готуємося до ринку. Тому Управління охорони здоров'я за нашим запитом підготувало перелік всіх сімейних лікарів, терапевтів, педіатрів з їхніми історіями. Також думаємо про мобільний додаток – «Обери свого сімейного лікаря в Чернівцях». Готуємося працювати з відкритими наборами даних щодо діяльності медичних установ міста та інформувати про це чернівчан», – розповідає Наталія Гусак.

Водночас волонтерка відзначає, що в деяких містах все хочуть залишити без змін, оскільки медична реформа це теж дозволяє. Тобто велике значення має наявність бажання в управлінців у сфері охорони здоров'я.

«Тому ми хочемо тиснути зі сторони пацієнтів, щоб реформа реалізовувалася, хоча б запрацював ринок послуг на первинній ланці. Якщо пацієнти відчують результат від впровадження реформи на первинній ланці, то до вторинної будуть більш підготовлені», – підсумовує Наталія Гусак.

Чернівці – частково доступні для людей з інвалідністю та маломобільних груп населення

«Усе, що з'являється нового стосовно теми доступності, ми намагаємося втілювати на теренах Буковини, – розповідає Марія Нікітіна, депутат Вишницької міської ради, координатор напрямку захисту прав людей з інвалідністю ГО «Захист». – 3 роки тому ми мали проект, в якому проводили аудит доступності всіх медичних закладів Чернівецької області. Писали рекомендації, як краще облаштувати той чи інший медичний заклад для вільного пересування людей з інвалідністю та загалом пацієнтів, що тимчасово втратили здатність пересуватися самостійно. Також про-

водили тренінг для працівників медичної сфери з етики спілкування з людьми з інвалідністю. І вже сьогодні, можна сказати, є результат».

За словами Марії Нікітіної, при Вишницькій районній адміністрації створено комітет доступності, на засіданнях якого обговорюються плани реалізації тих чи інших елементів доступності в державні установі. Так, наразі уже розроблено план облаштування з елементами доступності закладів освіти Вишницького району.

Також при Чернівецькій міській раді працює комітет із забезпечення доступності для маломобільних груп населення та осіб з інвалідністю. В 2017 році саме завдяки наполегливій та спільній праці комітету

було напрацьовано кілька напрямків.

«Наприклад, ми займалися питанням доступності громадського транспорту в Чернівцях (тролейбусів), проводили зустрічі з працівниками троллейбусного ДЕПО, зокрема, здійснили інструктаж, як правильно допомогти пасажирові сісти в троллейбус, вийти з нього. Проблема в тому, що водії не хочуть виконувати наші рекомендації, зокрема через непристосованість транспорту. Проект щодо транспорту стане успішним тоді, коли змінять автопарк – старі троллейбуси на нові низькопідлогові», – відзначає Марія Нікітіна.

Також було налагоджено співпрацю з Патрульною поліцією міста Чернівці. У межах проекту «Поліс» проводилися спільні просвітницькі публічні акції.

«Ми розповідали водіям, чому не варто займати паркувальні місця для людей з інвалідністю, про відповідальність та нові штрафи, – зазначає Марія Нікітіна. – Також провели акцію «Не сідай за кермо напідпитку». Упевнена, що спільними зусиллями ми зможемо змінити наше суспільство та ментальність людей».

Важливо відзначити, що у Чернівецькій області є кілька громадських організацій, завдяки яким

питання доступності постійно згадуються у розмовах у всіх міських радах, в ОТГ. Це такі організації, як ГО «Захист», «Чернівецька обласна організація людей з інвалідністю «Лідер», ГО «ЧТІ», «Мрія», «ЧППІ», «ОПОРА», ЧТС УТОС.

«Поки ми не порушували цього питання, навіть у бюджет не внесли пункт про виділення коштів на створення доступного середовища. А завдяки сконсолідованій роботі громадських організацій вже сьогодні є в місцевих бюджетах пункт про виділення коштів, за які можна хоч щось робити», – наголошує Марія Нікітіна.

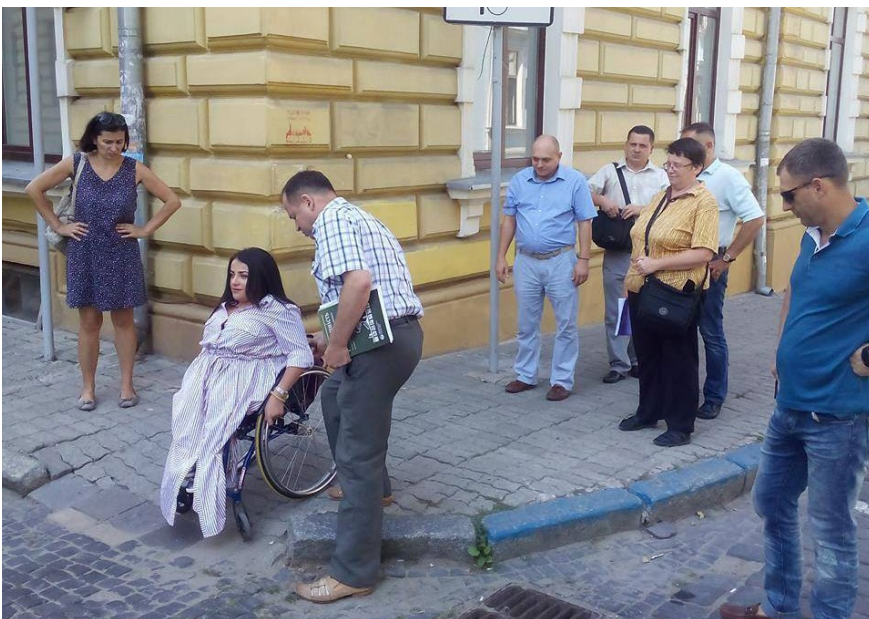
Механізми місцевої демократії – чому не використовують?

Як зазначає Максим Лукінюк, адвокат-менеджер з розвитку місцевої демократії проекту USAID «Громадяни в дії», головна проблема міста полягає в тому, що попри наявну нормативно-правову базу, необхідну для роботи механізмів місцевої демократії, громадяни активно користуються лише електронними петиціями.

Що стосується місцевої ініціативи, то за словами Максима Лукінюка, цим механізмом не користуються, оскільки немає першого позитивного прикладу.

До слова, механізм громадського бюджету став популярним, зокрема через те, що громада побачила його ефективність. Також його активно підтримує міський голова. І як результат, сума коштів, яка виділена для бюджету участі, зростає у цьому році з 7 до 10 мільйонів гривень.

«Міський голова зацікавлений у співпраці з громадськими діячами, однак влада не популяризує усі механізми участі. Тому велика кількість громадян про них просто не знає. А громадські організації навіть якщо і знають, то користуються рідко», – підсумовує Максим Лукінюк.

МІСЦЕВА ДЕМОКРАТІЯ В ОТГ

Громадські експерти і народні депутати вже працюють над законопроектом, який зробить обов'язковими статuti об'єднаних територіальних громад. Проте вже зараз чимало ОТГ не чекають вказівки від парламенту, і самостійно ухвалюють статuti.

Світлана Чернецька,
журналістка
«Громадянського суспільства»

Що таке статут ОТГ і навіщо він потрібен?

Українські міста довгий час жили без статутів. Наче й існували безперешкодно і без цього документа, але ось яка халепа: як тільки громадськість вимагала те, що не було прописано в законах, – це ставало питанням «доброї волі» влади. Захочемо – підемо назустріч громадськості, не захочемо – вдало маніпулюючи законом пояснимо, що громадськість нічого такого вимагати не може. Що, активісти, не влаштовує відповідь? Ну гаразд, можете подати до суду, але це буде довга історія, яка забере багато часу, коштів, а вирішувати проблему треба «тут і тепер».

Статут міста якраз і має бути тим документом, який прописує всі ті аспекти взаємодії різних органів та посадовців місцевої влади з громадою, активістами, які не деталізовані в Конституції та законах України. Причому чим краще і детальніше прописані всі необхідні аспекти й процедури взаємодії влади з громадськістю, тим більше шансів, що зі статуту буде практична користь і його можна буде застосовувати на користь громади.

Статут – це «мала конституція» територіальної громади, яка визначає правовідносини в самій громаді та за її межами, він не може суперечити Конституції України та законам України, ухваленим на її основі. Таке визначення статуту часто використовується при спробі означення його природи та

функцій. «Мала конституція», локальний суспільний договір, угода між громадою та місцевою владою, декларація завдань, принципів та обов'язків – більшою чи меншою мірою всі перелічені визначення можна звести до двох слів: місцева демократія.

«На перших етапах впровадження реформи з децентралізації влади Офіси реформ, які були створенні при обласних державних адміністраціях, пропонували розроблені модулі, які мали слугувати дороговказом для розвитку об'єднаної територіальної громади (ОТГ). Одним з них був модуль із розробленим типовим статутом та положенням, яке врегулювало повноваження старости в ОТГ. Вони попрацювали певний час, і тепер ми точно знаємо, що потрібно, аби статут слугував передусім інтересам громади», – пояснює Максим Лукінюк, адвокат-менеджер з розвитку місцевої демократії проекту «Громадяни в дії».

За словами Максима Лукінюка, цілком нормальною є тенденція, щоб статут змінювався і доповнювався в процесі розвитку громади, регулюючи щораз нові, раніше юридично непрописані аспекти співіснування влади та громади.

«Деякі моменти, наприклад, механізми місцевої демократії, які діють в громаді, можна детально прописати в окремому положенні, на яке посылатись у статуті. Однак з тим же успіхом це можна розписа-

ти і в статуті. Це вибір кожного», – додає Максим Лукінюк.

Нова хвиля прийняття статутів пішла паралельно з децентралізацією. Причина проста – нова влада таким чином хоче продемонструвати, що готова до змін, є демократичною, відкритою та кращою за попередників.

Що повинен містити статут ОТГ?

Що ж конкретно повинно бути включено до статуту міста або ОТГ?

Перша частина зазвичай містить загальну інформацію про місто або громаду. Це історія і час заснування, головні дати в розвитку, назва, площа, сусіди, а також гімн та герб, якщо вони є. Інша частина стосується повноважень старост. Адже перелік того, що належить до повноважень старост, не є вичерпним.

«Відповідно до статті 14-1, 54-1 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» і прикінцевих положень Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» визначається основна структура того, що має

робити староста. Однак статут або окреме положення про старостат може розширити і уточнити перелік повноважень, прав та зобов'язань старост», – пояснює Максим Лукінюк.

Крім цього, в статуті можна за бажанням прописати процедуру створення тимчасових комісій або громадських рад, які не є обов'язковими відповідно до чинного законодавства. Однак, мабуть, найважливішою частиною статуту є визначення механізмів місцевої демократії. Відповідно до законодавства, є три основних механізми місцевої демократії: загальні збори, громадські слухання та місцева ініціатива. Вони регулюються законом, але нюанси їх запровадження в конкретному регіоні місцева влада може визначати так, як вважає за потрібне.

«Наприклад, закон прописує, що всі питання, які стосуються існування громади, можуть розглядатись на загальних зборах. Однак саме статут має конкретизувати, хто має бути ініціатором винесення питання, який порядок і процедура, в які строки це має відбутись

тощо», – пояснює Максим Лукінюк.

Крім цих трьох механізмів, зараз в статутах часто прописують ще порядок застосування електронних петицій та громадського бюджету. З юридичної точки зору – це не форми місцевої демократії, адже е-петиції є лише модифікацією звернень громадян, а громадський бюджет взагалі є новацією, яка юридично врегульована лише положеннями та статутами. Однак ці механізми дозволяють долучатись небайдужим мешканцям до прийняття рішень, важливих для громади, а також впливати на владу.

Тест на демократичність: яким має бути статут

«Місцева демократія є похідною від Європейської хартії про місцеве самоврядування. Наразі не існує визначених норм місцевої ініціативи чи громадських слухань, але ми порівнюємо з європейською практикою», – розповідає Максим Лукінюк, як перевірити, чи справді статут слугує інтересам громади і є демократичним. Він також наголошує, щоб статут був демократич-

Результати моніторингу наповнення веб-сайтів комітетів Верховної Ради України

середні показники за листопад 2017 року – березень 2018 року

Методологія моніторингу розроблена ГО «Ліга інтернів» на основі Розпорядження Голови ВРУ №699 «Про веб-ресурси Верховної Ради України» та доступна для ознайомлення на сайті www.interns.org.ua. Максимальна кількість балів, яку може отримати комітет, – 20 балів.

